

AGNIESZKA KARPIŃSKA*

TORUŃ

ZNACZENIE MODLITWY W ŻYCIU OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ RUCHOWĄ

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/TiCz.2015.025>

Rodzaj ludzki od zarania dziejów wykazywał potrzebę odniesienia się do absolutu – bytu wyższego od niego samego. Ta potrzeba dała początek religijności. Jednak wraz z rozwojem ludzkości człowiekowi przestało wystarczać to, że wierzył w Boga, dążył on do kontaktu ze Stwórcą. Chciał poznać bliżej Boga, pragnął przedstawiać mu swoje prośby, mówić o swoich problemach, prosząc jednocześnie o pomoc. Jedną z form tego kontaktu człowieka z Bogiem jest modlitwa, na którą w niniejszej pracy chciałabym zwrócić szczególną uwagę.

Katechizm Kościoła Katolickiego definiuje modlitwę jako wzniesienie duszy do Boga lub prośbę skierowaną do Niego o stosowanie dobra.

* Agnieszka Karpińska – magister pedagogiki, specjalność logopedia, absolwentka Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Skończyła studia licencjackie z zakresu pedagogiki specjalnej, specjalność edukacja i rehabilitacja osób niepełnosprawnych intelektualnie (oligofrenopedagogika) z logopedią, na Wydziale Nauk Pedagogicznych UMK w Toruniu. Od 2007 roku jest wolontariuszem Integracyjnej Grupy Caritas Diecezji Włocławskiej.

Bóg nieustannie wzywa każdą osobę do tajemniczego spotkania z Nim na modlitwie. Modlitwa towarzyszy całej historii zbawienia jako wzajemne przyzywanie się Boga i człowieka¹.

Adalbert Hamman uważa, że dla wiary modlitwa jest koniecznością, bez której życie duchowe ubożeje. Chrześcijanin może obejść się bez modlitwy tak długo, jak każdy człowiek może obejść się bez oddychania. Wierzący potrzebuje modlitwy, by podtrzymać swoją wiarę, podobnie jak potrzebuje żywności, by podtrzymać funkcjonowanie swojego ciała. Żyje wiarą wówczas jedynie, gdy się modli².

A czym jest modlitwa dla osoby z niepełnosprawnością ruchową? Jaką rolę odgrywa w jej codziennym życiu? Czy modlitwa jest motywacją i wsparciem w pokonywaniu trudności związanych z niepełnosprawnością?

MODLITWA W PIŚMIE ŚWIĘTYM

Rozważając zagadnienia dotyczące znaczenia modlitwy w życiu osób z niepełnosprawnością, należy rozpocząć od kluczowych informacji, założeń teoretycznych na temat modlitwy zawartych w Piśmie Świętym.

Według Carla Cibiena, Dereka Prince'a oraz Davida Foreстера Biblia jest głównym elementem, w którym można zaznajomić się z wszelkimi rodzajami modlitwy, jakimi posługują się ludzie wierzący. Autorzy nazywają Pismo Święte fundamentem wiary, gdyż zawiera ono słowo Boże kierowane bezpośrednio do każdego chrześcijanina. Dlatego też, autorzy sądzą, że osobiste zgłębianie Pisma Świętego jest pewnego rodzaju nauką modlitwy, podczas której formuje się relacja człowieka z Bogiem³.

Modlitwa w Starym Testamencie, na co zwracają uwagę Stanisław Wilk i Edward Ziemann, jest nade wszystko związana z objawieniem się Boga Narodowi Wybranemu. Bóg poprzez swoją obecność daje człowiekowi możliwość zgłębienia i doświadczenia swej obecności, która przejawiać

¹ Katechizm Kościoła Katolickiego, Poznań 2012, s. 584.

² J. Gauthier, *Czas na modlitwę*, Poznań 2010, s. 34.

³ Zob. C. Ciebien, *ABC katechezy. Modlitwa*, Kielce 2010, s. 6; D. Forest, *Przewodnik po głębszej modlitwie*, Kraków 2008, s. 11; D. Prince, *Wiara, w której żyjemy*, Kraków 1994, s. 13.

się ma przez modlitwę, której to stwórca jest źródłem i drogowskazem. Wysilek i zaangażowanie, jakie podejmuje jednostka w odpowiedzi na Boże wezwanie, staje się jej modlitwą. Autorzy zwracają uwagę, iż modlitwa Narodu Wybranego wyraża się nie tylko poprzez wypowiedane słowa, ale uwidoczniła jest poprzez czyny i zachowania, które odnoszą się do minionych i obecnych wydarzeń życiowych. Ówczesni mieszkańcy Izraela uważali, że nie tylko kościół jest odpowiednim miejscem, aby wychwalać Boga, w związku z tym modlono się w każdym miejscu i o każdej porze, gdyż uważano, że Bóg nieustannie towarzyszy człowiekowi bez względu na okoliczności. Ponadto uważano, że to człowiek, jego serce powinno być umiejscowieniem modlitwy. Według S. Wilka i E. Ziemanna w Starym Testamencie można dostrzec, że Naród Wybrany najczęściej używał następujących form modlitwy: dziękczynna, uwielbienia oraz błagalna. Autorzy wskazują, że powyższe formy były formą okazania wdzięczności Bogu za otrzymanywane dobra, jak również wyrażeniem pełnego oddania się woli Bożej, a także przedstawieniem swych próśb i potrzeb⁴.

Według Pawła Porębskiego kluczowym składnikiem Nowego Testamentu są Ewangelie, które zawierają autentyczne wypowiedzi Jezusa Chrystusa -- mistrza i przewodnika modlitwy⁵. Ponadto Sandro Maggiolini zwraca uwagę, iż w Nowym Testamencie wielokrotnie można dostrzec fragmenty odnoszące się do modlitwy, gdyż to Jezus Chrystus jest przykładem idealnej modlitwy. To Jezus naucza, sugeruje, jak modlić się do Ojca. Co więcej, syn Boży pokazuje człowiekowi, jak być wytrwałym na modlitwie, jak ochotczo prosić Boga, ale przede wszystkim uświadamia człowiekowi potrzebę i znaczenie modlitwy, która jest skutecznym wsparciem w pokonywaniu trudności otaczającego świata⁶.

Rozpatrując kwestie modlitwy w Nowym Testamencie, warto zwrócić uwagę na słowa siostry Jadwigi Skudro, która pisze, iż Jezus jest nade wszystko nauczycielem i przewodnikiem modlitwy, co więcej – jest on autorytetem w tej dziedzinie. Autorka oprócz tego zauważa, że modlitwa jest nieodłącznym elementem życia Jezusa. Modlitwa jest szczególnie ak-

⁴ Zob. S. Wilk, E. Ziemann (red.), *Encyklopedia katolicka*, Lublin 2008, t. XII, s. 1503.

⁵ Zob. P. Porębski, *Odnaleźć Boga w sobie. Na podstawie Nowego Testamentu*, Kielce 2009, s. 155.

⁶ Zob. S. Maggiolini, *Ty. Wprowadzenie do modlitwy*, Kraków 2011, s. 27.

centowana przez Jezusa w doniosłych momentach Jego życia. W Ewangelii św. Łukasza można przeczytać, że Jezus modlił się podczas chrztu oraz przemienienia. Natomiast Ewangelista Marek zaznacza, że nadzwyczaj silnie modlił się on tuż przed swoim cierpieniem („odszedłszy nieco dalej, upadł na ziemię i modlił się, żeby jeśli to możliwe, ominęła go ta godzina”, Mk 14,35). Wskazując powyższe przykłady, J. Skudro uwidacznia, iż modlitwa była obecna w życiu Jezusa zarówno w momentach szczęścia, jak i w cierpieniu. Jezus cały przepełniony był modlitwą⁷. Wzór i przykład Jezusa Chrystusa ukazuje, jak powinien postępować chrześcijanin, zdaniem Gabrieli Glajcar. Autorka ta zauważa również, że każdy wierzący powinien tak jak Jezus nieustannie dziękować Ojcu⁸.

MODLITWA W ŻYCIU OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNEJ – PRZEGLĄD BADAŃ

Dokonując analizy polskiej literatury specjalistycznej, można zauważyć, że zagadnieniom związanym z modlitwą w życiu osób z niepełnosprawnością nie poświęca się zbyt wiele zainteresowania. Ponadto w literaturze bardzo rzadko można odnaleźć kwestie dotyczące religijności osób niepełnosprawnych. Wobec tego ilość badań wiążąca się z tym problemem jest niewielka. Potwierdzeniem tegoż spostrzeżenia mogą być słowa ks. Witolda Janocha (2011): „od początku lat dziewięćdziesiątych w Polsce obserwujemy gwałtowny rozwój badań nad niepełnosprawnością, jest jednak obszar, który w polskiej literaturze nie doczekał się pogłębionych badań. Chodzi o relację religia–niepełnosprawność”⁹.

Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na badania przeprowadzone w tej dziedzinie przez ks. W. Janochę, które odbyły się w 2008 roku w województwie świętokrzyskim. Uczestnikami badań prowadzonych przez autora były osoby z niepełnosprawnością zamieszkujące w powyższym województwie, oraz ich rodziny. Doboru uczestników badania dokonano przez losowy ich wybór. Spośród wylosowanych rodzin 10% odmówiło

⁷ Zob. S. Skudro, *Szkoła modlitwy*, Kraków 2011, s. 45.

⁸ Zob. G. Glajcar (red.), *ABC Ewangelizacji. Modlitwa*, Dziegielów 2007, s. 5.

⁹ W. Janocha, *Religijność osób niepełnosprawnych i ich rodzin: studium socjologiczno-pastoralne*, Lublin 2011, s. 14.

uczestnictwa w badaniu. W pozostałych 90% badanych zdobywano informacje za pomocą kwestionariusza wywiadu, a także – chcąc uzyskać dogłębne informacje – dodatkowo przeprowadzono 50 wywiadów, o czym pisze autor¹⁰. Uczestnikami badań prowadzonych przez ks. W. Janochę (2011) byli głównie mężczyźni, gdyż jak podaje autor, stanowili oni 54,5%, natomiast udział kobiet wynosił 45,5%. Wiek osób poddanych badaniu kształtował się w granicach 12–45 lat, jednak – jak zaznacza autor – największą grupę stanowiły osoby w wieku 19–30 lat. Najczęściej występującą dysfunkcją wśród respondentów była niepełnosprawność ruchowa, gdyż W. Janocha (2011) określa odsetek osób, u których zdiagnozowano tę nieprawidłowość, jako 65,7%. Kolejną pod względem liczebności grupą były osoby niepełnosprawne intelektualnie, najmniej zaś badanych to osoby z niepełnosprawnością sprzężoną. Dominującą przyczyną niepełnosprawności wśród badanych były wady wrodzone. Następne osoby jako przyczynę swojej niepełnosprawności podawały przeżytą chorobę. Autor zauważa, że znaczna część badanych wymienia pojawienie się niepełnosprawności jako skutek przeżytego wypadku. Ostatnią grupę stanowiły osoby, które przyczynę swej dysfunkcji określiły jako „inna”¹¹.

Ksiądz Witold Janocha pisze, że celem przeprowadzonych przez niego badań było „ukazanie, jaką rolę w życiu osób niepełnosprawnych i ich rodzin pełni religia, jak duże znaczenie posiada obecność kapłana oraz wspólnoty religijnej w ich życiu”¹². Ponadto istotnym aspektem, który autor poddał badaniu, była modlitwa.

Analizując przeprowadzone przez W. Janochę (2011) badania w kontekście modlitwy, należy zwrócić uwagę, iż autor wyodrębnił dwa aspekty tegoż zagadnienia. Pierwszy dotyczył tego, jak badani postrzegają modlitwę w swoim życiu, jaką ona dla nich odgrywa rolę. Zdaniem autora można dostrzec, że wśród respondentów najwięcej osób zadeklarowało, iż modlitwa w ich życiu pełni funkcję błagalną, zwłaszcza gdy napotykać na wszelkiego rodzaju trudności i niepowodzenia. Oprócz tego badani wyodrębniają jako nadrzędną funkcję modlitwy sposób kontaktu, konwersacji z Bogiem. Kolejną odpowiedzią udzielaną przez badanych było

¹⁰ Zob. tamże.

¹¹ Zob. tamże.

¹² Tamże.

postrzeganie modlitwy jako pocieszenia, otuchy w zmartwieniach dnia codziennego. Pojawiła się także odpowiedź, iż odmawianie modlitwy jest tylko formą powinności, którą należy wypełniać każdego dnia. Ponadto w badaniu uczestniczyły osoby, które nie umiały zdefiniować znaczenia modlitwy w swoim życiu, gdyż się nie modlą¹³.

Następnym zagadnieniem związanym z modlitwą, analizowanym przez W. Janochę, był problem, „czy modlitwa może pomóc osobie chorej?”. Dominujące wśród informatorów okazało się stwierdzenie, iż modlitwa dla osoby chorej, cierpiącej jest wewnętrznym umocnieniem. Następnie badani upatrywali w modlitwie nadzieję na uzdrowienie. Co więcej, kilku z nich twierdziło, że modlitwa może być dodatkową nadzieją na wyzdrowienie, gdy nie zawsze medycyna jest w stanie pomóc. Tylko nieliczne osoby, jak zauważa autor, uznały, że modlitwa nie może być pomocna w chorobie¹⁴.

Zdaniem Witolda Janochy (2011) z przeprowadzonych badań wynika, że: modlitwa pełni niezwykle ważną rolę w życiu osób niepełnosprawnych i ich rodzin. Widzą oni w spotkaniu z Bogiem przede wszystkim źródło wsparcia duchowego w cierpieniu i chorobie, nadzieję na uzdrowienie i cud, zwłaszcza w sytuacji, gdy podawana jest ostateczna diagnoza o niepełnosprawności. Daje im wewnętrzną siłę, pociechę w chwilach przygnębienia i szczególnych trudności. Dla wielu jest ostatecznym ratunkiem, gdy zawodzą już wszystkie inne środki¹⁵.

MODLITWA JAKO JEDNA Z POTRZEB DUCHOWYCH OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNEJ

Zdaniem Heleny Ochonczenko „świadomość potrzeb i ich zaspokajania powstała w prehistorii ludzkości i rozwijała się do coraz wyższego rzędu potrzeb. Obok podstawowych (powietrze, woda) i ich zaspokajania pojawiały się coraz to nowe, na których bazie formowały się jeszcze inne. W ten sposób powstał nieskończony splot potrzeb

¹³ Zob. tamże.

¹⁴ Zob. tamże.

¹⁵ Tamże, s. 244.

wymagający uporządkowania, wyłonienia tych, które są specyficzne dla człowieka¹⁶.

Jean Vanier wyodrębnia najważniejsze potrzeby, które są typowe dla człowieka bez względu na jego sprawność fizyczną czy umysłową. Do potrzeb tych kwalifikuje:

Potrzebę życia, która manifestuje się pragnieniem wolności, niezależności, rozwijania się, tworzenia. Pragnienie życia jest także pragnieniem życia w pełni akceptacji dla swoich ograniczeń doświadczanych zwłaszcza od osób z najbliższej rodziny czy też środowiska tę rodzinę zastępującego. Potrzebę światła, doświadczanego zwłaszcza w przyrodzie, które jest symbolem harmonii, pokoju i piękna. Potrzebę bycia rozumianym, kochania i bycia kochanym, [potrzeba ta zdaniem J. Vaniera najlepiej dokonuje się w rodzinie. Jednak nie każda osoba niepełnosprawna może wieść szczęśliwe życie w gronie najbliższych]¹⁷.

Człowiek jest istotą złożoną z aspektu cielesnego i duchowego. Ks. Antoni Bartoszek podkreśla, że bez względu na to czy jednostkę dotyka jakaś dysfunkcja, czy jest w pełni sprawna, to ma ona potrzeby wynikające z tych dwóch płaszczyzn funkcjonowania. Autor zaznacza, iż dążenie do spełnienia potrzeb dotyczących wewnętrznej sfery jednostki niewątpliwie wiąże się z wieloma trudnościami. Ponadto autor zauważa, że często człowiek nie jest w pełni świadomy swych duchowych potrzeb, jednak brak tej świadomości nie powinien być czynnikiem dyskryminującym osobę, zwłaszcza osobę niepełnosprawną¹⁸. Warto także zwrócić uwagę na słowa ks. A. Bartoszka, który pisze:

Wymiar duchowy człowieka nie sprowadza się jedynie do świadomości i wolności. W duchowej przestrzeni człowiek doświadcza sensu życia, ma swoje odniesienia do świata wartości i do kultury, a ostatecznie w swym najgłębszym wymiarze religijnym odkrywa i przeżywa więź z Bogiem. We wnętrzu człowieka niepełnosprawnego, także z upośledzeniem umysłowym, ten duchowy świat jest równie głęboki jak w życiu każdego innego człowieka. Osoba niepełnosprawna jak każda inna poszu-

¹⁶ Zob. H. Ochonczenko, *Potrzeba własnej wartości i jej rola w funkcjonowaniu osób niepełnosprawnych*, Kraków 2006, s. 46.

¹⁷ J. Vanier, *Wspólnota. Wybór pism*, Warszawa 1985, s. 105.

¹⁸ Zob. A. Bartoszek, *Seksualność osób niepełnosprawnych*, Katowice 2009, s.74.

kuje sensu życia, stawia pytanie o istnienie wartości w życiu, uczestniczy w życiu kulturalnym oraz trwa w głębokiej więzi z Bogiem¹⁹.

Podobne zdanie na temat potrzeb duchowych osób z niepełnosprawnością ma ks. Piotr Kosmala. Co więcej, autor ten zauważa, iż istotnym elementem w dążeniu do zaspokajania tych pragnień, zwłaszcza w przypadku osoby z niepełnosprawnością, jest wspólnota, w której to człowiek najpełniej doświadcza obecności Boga²⁰. J. Vanier uważa, że tym, co charakteryzuje każdą wspólnotę w kwestii duchowości, jest potrzeba modlitwy. Wspólne Odmawianie modlitwy zdaniem autora przyczynia się do wzmacniania i pogłębiania swej indywidualnej relacji z Bogiem²¹.

Warto także zwrócić uwagę na aspekt badawczy życia duchowego osób z niepełnosprawnością. Precyzyjnie zagadnienie to obrazują badania przeprowadzone w latach 2007–2009 (2010) w Toruniu przez Beatę Borowską-Beszczę. Metodą badawczą, którą zastosowała autorka w badaniu, była etnografia, natomiast szczegółowe informacje zgromadziła za pomocą wywiadu etnograficznego. W badaniu uczestniczyło 50 dorosłych mieszkańców Torunia z zaburzeniami rozwoju. Najwięcej badanych to osoby, u których zdiagnozowano niepełnosprawność intelektualną. Autorka podaje, że uczestnicy badania to w głównej mierze podopieczni ośrodków terapeutycznych znajdujących się w Toruniu. Dominującą grupą byli mężczyźni. B. Borowska-Beszczę podkreśla, że:

Celem projektu badawczego była chęć zgłębienia obrazu świata i siebie – kategorii sprecyzowanych w sposób prosty i czytelny w terenie badawczym. W procesie sekwencji etapów badań obraz świata i siebie ujawnił się na planie szerszej semantycznej dziedziny – stylu życia i do-

¹⁹ Tamże.

²⁰ Zob. P. Kosmala, *Potrzeby religijne i duchowe osób niepełnosprawnych*, w: S. Skobel, A. Perzyński, W. Kamiński, *Niepełnosprawni w państwie i kościele. Potrzeby społeczne i duchowe osób niepełnosprawnych. Materiały z konferencji naukowej Potrzeby społeczne i duchowe osób niepełnosprawnych organizowanej przez Stowarzyszenie Ludzi Niepełnosprawnych, ich Rodzin i Opiekunów „Niepełnosprawni-Sprawni” we współpracy z Instytutem Teologicznym w Łodzi*, Łódź 2012, s. 111.

²¹ Zob. J. Vanier, *Wspólnota miejscem radości i przebaczenia*, Warszawa 1991, s. 225.

tyczył widzenia świata i siebie w nim poprzez uczestników badań – osoby dorosłe z zaburzeniami rozwoju²².

Podczas analizy danych Beata Borowska-Beszta jako jeden z tematów kulturowych wyodrębniła pewien szczególny styl życia obecny w danej kulturze, nazywając go: „życie czyimś planem na życie”. Kolejno w tym temacie autorka wyodrębniła dziedzinę: „wartość kultur”, wskazując na wartości indywidualne i wspólne. Wśród wartości zbiorowych znaczące miejsce zajęły potrzeby duchowe. Autorka określa to jako „serce mówi, Duch Święty mówi, idź do kościoła”²³. Zdaniem Borowskiej-Beszty w życiu badanych osób z niepełnosprawnością ważną rolę odgrywają duchowość i modlitwa. Przejawem i zaspokajaniem potrzeb wynikających z życia duchowego jest zdaniem autorki praktykowanie nabożeństw, uczestniczenie w mszach świętych. Ponadto osoby niepełnosprawne modlą się za zmarłych, żyjących, bliskich. Powierzają Bogu sprawy beznadziejne. Autorka podkreśla, że wiara jest akcentowana w wielu rozmowach z niepełnosprawnymi²⁴.

Mimo przytoczenia założeń teoretycznych oraz aspektu badawczego dotyczącego duchowości i związanych z nią potrzeb osoby niepełnosprawnej nie sposób zaprzeczyć, że najlepiej kwestię tę zobrazuje sama osoba niepełnosprawna. Warto więc w tym miejscu przytoczyć słowa niepełnosprawnej (niewidomej) Katarzyny Nowak: „potrzeba zanoszenia prośb do Stwórcy towarzyszyła mi nieustannie, Bóg i głęboka wiara w Niego wielokrotnie pomagały mi zrozumieć trudne rzeczy: śmierć bliskiej osoby, katastrofy takie jak trzęsienia ziemi, powodzie i tym podobne. Modlę się często, choć nie nazywam tego modlitwą. Jest to po prostu moja rozmowa ze Stwórcą, podczas której zwierzam się z niepokojących mnie spraw albo sytuacji, które są dla mnie trudne, z którymi nie potrafię sobie poradzić. Wiara daje mi siłę, bo przecież każdy człowiek ma potrzebę duchowości. Wiara i modlitwa dają mi wsparcie w pracy nad sobą”²⁵.

²² B. Borowska-Beszta, *Etnografia stylu życia dorosłych torunian z zaburzeniami rozwoju*, Toruń 2013, s. 109.

²³ Tamże, s. 302.

²⁴ Tamże, s. 303.

²⁵ K. Nowak, K. Kasprzak, R. Kawecki, *12 kropli życia*, Poznań 2011, s. 73.

ZNACZENIE MODLITWY W ŻYCIU OSOBY Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ RUCHOWĄ – BADANIA WŁASNE

Przeprowadzone badania to badania jakościowe. Zastosowaną w nich metodą badawczą była etnografia, natomiast techniką gromadzenia danych użytą w badaniu był wywiad etnograficzny. Badania trwały od października 2012 do kwietnia 2014 roku. Łącznie przeprowadzono 16 wywiadów etnograficznych²⁶.

Celem badań było poznanie, czym jest modlitwa i jaką odgrywa rolę w codziennym życiu osób z niepełnosprawnością ruchową, a także odpowiedź na poniższe pytania badawcze:

- Czy i dlaczego osoby niepełnosprawne modlą się?
- W jaki sposób modlitwa wpływa na ich codzienne życie?²⁷

Badania dotyczące znaczenia modlitwy w życiu osób z niepełnosprawnością ruchową przeprowadzone zostały w Grupie Integracyjnej Caritas Diecezji Włocławskiej oraz Stowarzyszeniu Jestem w Toruniu.

Jedynie informacje dotyczące Integracyjnej Grupy Caritas można uzyskać na stronie internetowej Caritas Diecezji Włocławskiej oraz dzięki rozmowom z członkami tejże wspólnoty, gdyż brak jakichkolwiek publikacji zawierających szczegółowe informacje na jej temat. Wspólnota ta została utworzona w 1986 roku, dzięki ks. prof. Jerzemu Bagrowiczowi, który z alumnami Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku oraz rodzinami osób niepełnosprawnych rozpoczął jej działalność. Głównym założeniem powstałej Grupy Integracyjnej było podjęcie integracji niepełnosprawnych diecezjan, jak również udzielenie wsparcia najbliższemu osobie niepełnosprawnej. Od początku istnienia wspólnoty ważną osobą zaangażowaną w jej działalność był ks. Paweł Zalewski, obecnie sprawujący funkcję Diecezjalnego Duszpasterza Osób Chorych i Niepełnosprawnych; sprawuje on opiekę nad grupą, jak również jest jej „duchowym przewodnikiem”. Szczególną rolę w tej wspólnocie odgrywają wolontariusze świeccy oraz niezliczona rzesza ofiarodawców. Początkowo

²⁶ A. Karpińska, Jaka jest rola modlitwy w codziennym życiu osób z niepełnosprawnością ruchową? Badania etnograficzne, (niepublikowana praca magisterska napisana pod kierunkiem dr hab. Beaty Borowskiej-Beszty), Toruń: UMK 2014, s. 12.

²⁷ Tamże, s. 13.

wspólnota liczyła 20 członków, obecnie bardzo ciężko określić jej liczbę, gdyż wciąż przybywają nowi uczestnicy – zarówno niepełnosprawni, jak i wolontariusze²⁸.

Wspólnota Integracyjna Caritas cechuje się tym, że zrzesza osoby z różnym typem niepełnosprawności (niepełnosprawność intelektualna, ruchowa, choroby przewlekłe); w większości są to osoby młode, ale nie brakuje też starszych, którzy bezinteresownie chcą pomagać innym. Mimo tak wielu różnic dotyczących wieku, stopnia niepełnosprawności czy płci widać pełną integrację i rodzinną atmosferę. Takie zróżnicowanie stwarza uczestnikom możliwość lepszego uświadomienia sobie istoty cierpienia, które jest przecież tak szczególne dla chrześcijan, którzy zawdzięczają swe imię Jezusowi Chrystusowi. Grupa Integracyjna Caritas gromadzi swoich uczestników w każdą drugą sobotę miesiąca na wspólnej Eucharystii w Parafii Najświętszego Zbawiciela we Włocławku. Jest to możliwość uczestnictwa we wspólnej mszy świętej w sakramencie pokuty, ale też spotkania znajomych należących do grupy. Co więcej, wspólnota spotyka się na tzw. weekendowych dniach skupienia, które odbywają się tuż po świątach Bożego Narodzenia i Wielkanocy w miejscowości Ślesin. Kulminacyjnym momentem są wczaso-rekolekcje, organizowane na przełomie czerwca i lipca w Gdyni. Jest to możliwość zgłębiania wiary przez codzienną Eucharystię, spotkania animacyjne, ale również jest to okazja do uczestnictwa w życiu kulturalnym, które dla wielu osób niepełnosprawnych jest często zamknięte. Wyjazd, organizowany w głównej mierze z troski o życie duchowe, to również popularna wśród niepełnosprawnych i wolontariuszy forma wypoczynku. Uczestnicy Grupy Caritas biorą udział także w pieszej pielgrzymce Diecezji Włocławskiej na Jasną Górę. Przez osiem dni wolontariusze wraz z niepełnosprawnymi pokonują trud pielgrzymowania, by ostatecznie dotrzeć przed tron Jasnogórskiej Pani. Podczas drogi opiekę nad niepełnosprawnymi sprawują wolontariusze²⁹.

Kolejnym miejscem, gdzie przeprowadzono badania, było Stowarzyszenie Jestem w Toruniu. Stowarzyszenie zostało utworzone 1.04.2004 roku dzięki zaangażowaniu terapeutów, opiekunów dzieci niepełnosprawnych, a także tych, którzy pragnęli świadczyć pomoc innym potrzebują-

²⁸ Tamże.

²⁹ Tamże, s. 109.

cym. Organizacja ta zajmuje się niesieniem pomocy osobom niepełnosprawnym oraz zagrożonym wykluczeniem społecznym. Uczestnikami zajęć prowadzonych przez stowarzyszenie są w głównej mierze mieszkańcy Torunia, pobliskich miejscowości oraz województwa kujawsko-pomorskiego. Podopieczni mogą uczestniczyć w różnego rodzaju zajęciach terapeutycznych, rehabilitacyjnych, podczas których wykorzystywane są nowoczesne technologie informatyczne. Stowarzyszenie prowadzi również zajęcia artystyczne i integracyjne. W dodatku uczestnicy mogą wziąć udział w różnego rodzaju wycieczkach, obozach żeglarskich, zajęciach muzycznych czy koncertach. Celem Stowarzyszenia, który zawarty został w statucie, jest: wszechstronna pomoc dzieciom i osobom niepełnosprawnym oraz potrzebującym wsparcia z rodzin najuboższych i patologicznych i ich rodzinom, opiekunom. Organizowanie i prowadzenie różnych form edukacji, terapii, leczenia, poradnictwa dla osób niepełnosprawnych, uzależnionych i zagrożonych wykluczeniem społecznym. Promowanie nowoczesnych metod i technik komputerowych w życiu, nauce, pracy osób niepełnosprawnych, uzależnionych i zagrożonych wykluczeniem społecznym. Obecnie przewodniczącym zarządu Stowarzyszenia jest pan Zenon Nienartowicz³⁰.

UCZESTNICZY BADANIA

W badaniu dotyczącym roli modlitwy w życiu osób z niepełnosprawnością uczestniczyło 16 osób z niepełnosprawnością ruchową, należących do Integracyjnej Grupy Caritas Diecezji Włocławskiej (8 informatorów) oraz do Stowarzyszenia Jestem w Toruniu (8 informatorów). Uczestnikami badania było 9 mężczyzn oraz 7 kobiet. Informatorzy to głównie osoby z niepełnosprawnością ruchową, choć u kilku z nich dodatkowo współwystępowała niepełnosprawność intelektualna w stopniu lekkim; jeden to osoba niepełnosprawna intelektualnie w stopniu umiarkowanym, natomiast jeden mężczyzna był niewidomy. Wiek informatorów mieścił się w przedziale 19–55 lat. Dane informatorów w badaniu zostały zakodowane. Informatorzy należący do wspólnoty Caritas Diecezji

³⁰ www.stowarzyszeniejestem.pl (dostęp 01.07.2015).

Włocławskiej zostali oznaczeni jako CARITAS, z literą m lub k w zależności od płci i numerem porządkowym. Natomiast dane informatorów Stowarzyszenia Jestem w Toruniu zakodowane zostały jako JESTEM i oznaczeniami jak wyżej. Dobór informatorów był celowy. Dobierając próbę celową, kierowano się dostępnością informatorów, uzyskaniem zróżnicowanego ich wieku, tym, by były to osoby z niepełnosprawnością ruchową, a także zróżnicowanym typem osobowości, by w sposób ekspresywny przedstawić badane zjawisko³¹.

Tabela. Uczestnicy badania dotyczącego roli modlitwy w życiu osób z niepełnosprawnością ruchową

	CARITAS	JESTEM
Mężczyźni	5	4
Kobiety	3	4
Wiek kobiet	28–40 lat	26–28 lat
Wiek mężczyzn	19–55 lat	30–50 lat
Mózgowe porażenie dziecięce	4	3
Przepuklina oponoworzeniowa	2	2
Niepełnosprawność ruchowa nabyta	2	3
Współwystępowanie niepełnosprawności intelektualnej w stopniu lekkim	4	3
Współwystępowanie niepełnosprawności intelektualnej w stopniu umiarkowanym		1

Źródło: opracowanie własne.

WYNIKI BADAŃ

Uzyskane podczas wywiadów dane zostały poddane analizie dziedzin (obrazów – nazwa zaproponowana przez B. Borowską-Beszczę, 2005)

³¹ A. Karpińska, dz. cyt., s. 112–117.

zaproponowanej przez J. Spradleya (1979) oraz analizie porównawczej zaproponowanej przez G. Gibbsa (2010).

Podczas analizy danych metodą dziedzin pierwszym krokiem było postawienie pytań badawczych. Następny to zakodowanie danych informatorów. Kolejnym elementem procesu analitycznego, który należało wykonać, było – jak zalecał J. Spradley (1979) – szczegółowe zapoznanie się z uzyskanymi danymi, by dzięki temu móc wyodrębnić obrazy analityczne. W badaniu wyodrębnione zostały trzy obrazy analityczne. Oto one:

- Obraz I – PRZESZŁOŚĆ
- Obraz II – DLACZEGO SIĘ MODLĘ
- Obraz III – OSOBA Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ A MODLITWA³².

Ponadto każdy z wyodrębnionych obrazów analitycznych ma dodatkowo podobrazy, by analiza była przeprowadzona w sposób dogłębny. Obraz pierwszy PRZESZŁOŚĆ składa się z następujących podobrazów: Ważne wydarzenie w życiu a modlitwa; „Dawniej modlitwa była dla mnie”; „Moja pierwsza modlitwa”. Druga dziedzina analityczna DLACZEGO SIĘ MODLĘ, zawiera następujące podobrazy: „Modlitwa jest dla mnie...”; Wątpliwości to stały element życia duchowego; „Lubię się modlić...”. Natomiast trzecia dziedzina analityczna OSOBA Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ A MODLITWA, ma następujący podobraz: Modlitwa pomocą dla osoby niepełnosprawnej³³.

Dzięki przeprowadzonej analizie dziedzin – obrazów można zauważyć, że już od najmłodszych lat informatorzy praktykowali modlitwę w swoim życiu. Pierwszą styczność z modlitwą większość informatorów (12 osób) zawdzięcza swoim rodzicom, w sposób szczególny swojej mamie. Jako pierwszego nauczyciela modlitw informatorzy wskazywali także babcię lub ciocię. Ponadto jedna osoba niepełnosprawna pierwszy kontakt z modlitwą zawdzięcza szkolnemu katechecie. Jedenastu informatorów wymieniło modlitwę *Ojciec Nasz* jako tę, której nauczyli się po raz pierwszy. Badani wskazywali także jako pierwszą modlitwę *Aniele Boże* (4 informatorów) oraz *Zdrowaś Mario* (2 informatorów)³⁴.

³² Tamże, s. 126.

³³ Tamże, s. 127–150.

³⁴ Tamże, s. 163.

Na pytanie o rozumienie modlitwy informatorzy odpowiadali w następujący sposób. Większość, bo aż 11 osób, wskazywała, że w dzieciństwie nie rozumieli, czym jest modlitwa. To, czym jest modlitwa, kształtowało się w informatorach wraz z wiekiem i rozwojem. Modlitwę w pierwszych latach życia informatorzy traktowali jako obowiązek, nakaz narzucony przez rodziców. Tylko jeden z informatorów wskazał, że modlitwa obecnie nie odgrywa w jego życiu znaczącej roli, jednak zaznacza on, że w młodości była ona dla niego formą kontaktu z Bogiem. W trakcie badania jeden z informatorów wskazał, że nie zauważa różnicy w postrzeganiu przez siebie modlitwy w młodości a obecnie. Tylko dwóch informatorów nie potrafiło wskazać, czy wraz z wiekiem zmieniło się w ich życiu postrzeganie znaczenia i roli modlitwy³⁵.

Szczególną rolę odgrywa modlitwa w życiu badanych w czasie ważnych wyborów, trudnych sytuacji, jakie napotykają w swoim życiu. Problemy rodzinne, choroba członka rodziny to wskazywany przez 4 informatorów czas wzmożonej modlitwy. Dodatkowo informatorzy wskazali, że modlitwa jest niezastąpionym wsparciem w akceptacji siebie, swojej niepełnosprawności oraz podporą w chwilach zwątpienia. Jeden z informatorów zaznaczył, że nie praktykuje modlitwy, jednak wiara w Boga jest dla niego pomocą w chwilach wątpliwości w sobie. Trzech informatorów uważa, że modlitwa w każdej chwili ich życia jest tak samo ważna. Natomiast 2 informatorów nie potrafiło wskazać wydarzenia, w którym modlitwa odegrałaby szczególną rolę³⁶.

Dlaczego się modłę? To kolejne pytanie, na które informatorzy odpowiadali w następujący sposób: modlitwa to siła, pomoc w trudnych sytuacjach życiowych dnia codziennego, daje wsparcie Boga – uznało 8 informatorów. Natomiast 4 informatorów uznało, że modlitwa jest możliwością pogłębienia relacji z Bogiem, wyrażenia swoich prośb. Jeden informator nie umiał wskazać przyczyny praktykowania modlitwy; jego zdaniem to powinność, którą czynił od zawsze. Najwięcej informatorów uznało, że modlitwa jest rozmową z Bogiem; informatorzy uznali również, że modlitwa to bardzo ważny element ich życia, bez którego nie umieliby funkcjonować. Kolejną wymienianą odpowiedzią było to, że modlitwa jest

³⁵ Tamże, s. 164.

³⁶ Tamże, s. 164.

formą wsparcia w pokonywaniu trudności. Wart podkreślenia jest fakt, że jeden z informatorów twierdził, iż nie modli się w ogóle, jednak uważa on, że modlitwa to kierowanie swoich najskrytszych myśli ku Bogu³⁷.

Najczęściej wśród badanych wątpliwości w sens modlitwy pojawiają się wtedy, gdy badani proszą o coś Boga, jednak nie otrzymują tego; również czas ważnych wydarzeń w życiu to moment pojawiania się wątpliwości w sens modlitwy. Dwóch informatorów zwątpienie w modlitwę wiązało z brakiem akceptacji swej dysfunkcji ruchowej. Również 2 informatorów nie potrafi wskazać, dlaczego w ich życiu pojawiły się wątpliwości w sens i potrzebę modlitwy. Warto zauważyć, że 4 informatorów nigdy nie doświadczyło zwątpienia w modlitwę³⁸.

Informatorzy zapytani o to, czy modlitwa jest pomocą dla osoby z niepełnosprawnością, odpowiadali następująco: 9 z nich wskazało, że jest bardzo pomocna w funkcjonowaniu człowieka z dysfunkcją ruchową. Pozostali informatorzy uznali, że stan fizyczny czy intelektualny nie jest decydujący w postrzeganiu modlitwy jako ważnego elementu życiowego, gdyż to wiara człowieka o tym świadczy³⁹.

Kolejną metodą analizy danych zastosowaną w badaniach była analiza porównawcza. Celem wykorzystania tej metody było zbadanie, czy istnieje różnica w rozumieniu znaczenia i roli modlitwy w życiu osoby niepełnosprawnej ruchowo należącej do wspólnoty religijnej i osób należących do świeckiego stowarzyszenia. By móc dokonać tej analizy, należało rozpocząć od kodowania uzyskanych danych, by móc kolejno dokonać wyodrębnienia kodów opisowych, a następnie dokonać kategoryzacji, by ostatecznie uzyskać kody analityczne, jak zaleca G. Gibbs (2010). Następnym krokiem było dokonanie hierarchizacji kodów analitycznych, by kolejno wykonać właściwą analizę porównawczą⁴⁰.

Pierwsza hierarchia kodów w badaniu to: CZAS MODLITWY: wcale się nie modlę – raz dziennie – dwa razy dziennie – więcej niż dwa razy w ciągu dnia⁴¹.

³⁷ Tamże, s. 165.

³⁸ Tamże.

³⁹ Tamże, s. 166.

⁴⁰ Tamże, s. 151.

⁴¹ Tamże.

Dokonując analizy porównawczej w aspekcie ilości czasu poświęcanego w ciągu dnia na modlitwę, można zauważyć, że osoby należące do organizacji religijnej częściej się modlą, więcej niż dwa razy dziennie. Wśród informatorów świeckiego stowarzyszenia większość wskazała, że modli się dwa razy dziennie. Można więc zauważyć, że przynależność do wspólnoty religijnej wyraża się w większej dbałości o obowiązek modlitwy każdego dnia⁴².

Kolejna hierarchia kodów analitycznych wygląda następująco: ROZUMIENIE MODLITWY: rozmowa z Bogiem – wsparcie – drogowskaz – odmawianie pacierzy – czymś ważnym – niczym szczególnym⁴³.

Porównując wypowiedzi badanych, można zauważyć, że dla informatorów wspólnoty religijnej, w tym przypadku CARITAS, modlitwa jest ważnym doświadczeniem duchowym, które jednoczy i zbliża do Boga. W wypowiedziach tych informatorów można dostrzec bardziej duchowy wymiar modlitwy.

Kolejna hierarchia kodów analitycznych to: MODLITWA W SZCZEGÓLNYCH CHWILACH: problemy zdrowotne – problemy emocjonalne – brak szczególnych wydarzeń – szczególna rola modlitwy każdego dnia⁴⁴.

Porównując wypowiedzi informatorów na temat znaczenia modlitwy w szczególnych chwilach życia, można zauważyć, że zarówno problemy emocjonalne, jak i zdrowotne informatorzy wspólnoty religijnej Caritas polecają Bogu przez modlitwę. Ponadto badani tej grupy podkreślają, że modlitwa w każdym momencie ich życia odgrywa ogromną, znaczącą rolę. Natomiast tylko 3 informatorów Stowarzyszenia poświęca czas na modlitwę; mają oni problemy zarówno natury emocjonalnej, jak i zdrowotnej. Najwięcej badanych tej grupy nie potrafi wskazać wydarzeń w życiu, kiedy modlitwa odgrywała szczególną rolę⁴⁵.

W dalszej kolejności wyróżnione zostały następujące kody analityczne: ROLA MODLITWY: pomoc w pokonywaniu trudności, siła – ważny element życia – rola dziękczynna – nie wiem – niczym istotnym⁴⁶.

⁴² Tamże, s. 167.

⁴³ Tamże, s. 153.

⁴⁴ Tamże, s. 155.

⁴⁵ Tamże, s. 167.

⁴⁶ Tamże, s. 156.

Kolejne porównanie dotyczyło tego, jak badani oceniają rolę modlitwy w swoim życiu, czy jest to zależne od bycia we wspólnocie religijnej. Informatorzy grupy Caritas zaznaczali, że modlitwa to bardzo ważny element ich życia, bez którego normalne codzienne funkcjonowanie byłoby utrudnione, wręcz niemożliwe. Badani tej grupy wskazali również, że modlitwa pełni funkcję dziękczynną. Natomiast tylko 3 informatorów stowarzyszenia Jestem uważało modlitwę za coś ważnego w swoim życiu. Większość z nich nie potrafiła wskazać, jakie miejsce zajmuje modlitwa w ich życiu; jeden z nich co więcej wskazał, że modlitwa nie jest dla niego niczym istotnym. Zatem można domniemywać, iż zróżnicowanie to zależne jest od przynależności do wspólnoty religijnej.

Warto również zwrócić uwagę na hierarchię kodów analitycznych dotyczącą postrzegania modlitwy jako pomocy dla osoby z niepełnosprawnością. POMOC DLA OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNEJ: wsparcie w pokonywaniu trudności – akceptacja swojej niepełnosprawności – nie wiem – niepełnosprawność nie ma wpływu⁴⁷.

Analizując wypowiedzi badanych z obydwu grup badawczych można zauważyć, że nie ma istotnej różnicy w postrzeganiu tejże kwestii. Informatorzy obydwu grup wskazali, że modlitwa może być pomocna dla osoby niepełnosprawnej w pokonywaniu trudności życiowych, jednak zarówno w jednej, jak i w drugiej grupie najwięcej badanych uważało, że decydująca jest wiara, a nie fakt bycia niepełnosprawnym⁴⁸.

ZAKOŃCZENIE

Reasumując powyższe rozważania – zarówno te dotyczące aspektu teoretycznego, jak i badawczego – nie ulega wątpliwości, że modlitwa i wiara w Boga odgrywają istotną rolę w życiu osób z niepełnosprawnością ruchową. Zarówno potrzeby natury fizycznej, jak i duchowej są podkreślane przez osoby z niepełnosprawnością, dlatego też każdy człowiek bez względu na stan fizyczny czy intelektualny powinien mieć zapewnioną możliwość zaspokajania tych potrzeb, by mógł w pełni funkcjonować.

⁴⁷ Tamże, s. 161.

⁴⁸ Tamże, s. 168.

Streszczenie. Opracowanie jest próbą znalezienia odpowiedzi na pytanie: jaką rolę pełni modlitwa w życiu osoby z niepełnosprawnością ruchową? Tekst przedstawia założenia teoretyczne dotyczące zagadnień modlitwy, ale przede wszystkim koncentruje się na aspekcie badawczym tej kwestii. Składa się z czterech części. W pierwszej części opisane zostały podstawowe informacje na temat miejsca modlitwy w Piśmie Świętym. W kolejnej odnaleźć można analizę badań dotyczących roli modlitwy w życiu osób z niepełnosprawnością przedstawionych w polskiej literaturze specjalistycznej. Trzecia część porusza problematykę potrzeb duchowych osoby niepełnosprawnej. Zasadniczą część artykułu stanowi szczegółowa analiza i wyniki badań własnych.

Słowa kluczowe: Modlitwa; osoba z niepełnosprawnością ruchową; potrzeby duchowe; badania jakościowe.

Summary. The importance of prayer in the life of people with physical disabilities. The purpose of this article is the attempt to analyze the role of prayer in daily lives of people with physical disabilities. It provides some theoretical background to prayer, but it mainly emphasizes the research aspect. The work is divided into three parts. The first one presents the importance of prayer in the Bible. The second part is focused on the review of literature related to the discussed topic. Then the spiritual needs of disabled people are described. The paper concludes by examining the results of the ethnographic research work carried out by the author.

Key words: Prayer; person with physical disability; spirituals needs; qualitative research.

